

TÜRK KÜLTÜRÜNDE İKİ İLKELİ SİSTEM: KARARIĞ VE YARUK

Two-Principle System in Turkish Culture: Dark and Bright

Mustafa SEVER*

Öz

Bir Çin sembolü olarak bilinen yin ve yang sembolü, tarihçilerin verdiği bilgiye göre Çin'de uzun zaman hüküm süren bir Türk kavmi olan Choulara aittir. Yin yang sembolü, Türkler tarafından kararığ ve yaruk şeklinde adlandırılmıştır. Birbirini tamamlayan iki evrensel nefesten oluşmuş olarak kabul edilen bu inanç sistemi, tarihin karanlık devirlerinden başlayarak aralarında komşuluk, savaş, ticaret, vd. ilişkiler yaşanan Çinliler ve Türk boyları tarafından paylaşılı gelmiştir. Yaruk ve kararığ, iki zıt gücün denge ve uyum içerisinde bir bütün oluşturduklarını simgeler. Tabiattaki her meydana gelişin temelinde bu iki zıt gücün birlikte oluşturdukları denge vardır. Bu iki zıt gücün birlikteliği olmadan hareket mümkün olmaz. Evrendeki her şey hareket ve değişme, dönüşme hâlinedir. Yaruk olan gök ile kararığ olan yeryüzü, bir bütün oluşturur. Erkek olan gök ile dişi olan yeryüzünün uyumu ile dölleme ve dolayısıyla üreme olur. İnsanın yapısında da bu iki zıt öz/güç vardır. İnsan, iki zıt gücünü/özünü, aklını ve duygularını (yaruk ve kararığ) dengede tutabilirse mutlu olur. İki zıt gücün dengesizliği, uyumsuzluğu insanı kararsızlık içinde bırakır ve mutsuz eder. Çalışmamızda Türk kültüründe yer alan iki ilkeli düşünceyi incelemeye ve bu düşünce anlayışının günümüz insanı için önemini vurgulamaya çalışacağız.

Anahtar Sözcükler: yin-yang, kararığ, yaruk, iki ilkeli inanç, Türkler.

ABSTRACT

The yin and yang symbol, known as a Chinese symbol, belongs to Chous, a Turkish tribe who reigned in China for a long time, according to historians. The yin yang symbol has been named by the Turks in the form of the "kararığ" (dark) and the "yaruk" (bright). This belief system which is considered to be composed of two universal 'breaths' that are completed to each other, which starts from the dark ages of history, has been shared by the Chinese and Turkish tribes who have experienced relationships such as neighborhood, war, trade, etc... "Yaruk" and the "kararığ" represent the two opposing forces forming a whole in balance and harmony. The basis of every occurrence in nature is the balance created by these two opposing forces

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çanakkale/Türkiye. E-posta: msever38@gmail.com. ORCID: 0000-0002-1991-2750.

together. Movement is not possible without the combination of these two opposing forces. Everything in the universe is in a state of motion and change. The sky that is bright and the earth that is dark creates a whole. Fertilization and hence reproduction occurs with the harmony of the male, the sky and the female, the earth. There are these two opposite essences/powers in the structure of man. A person is happy if he can keep his two opposing powers/essences, minds, and emotions in the balance. The imbalance and incompatibility of the two opposing forces leaves the person indecisive and unhappy. In our study, we will try to examine two principled thoughts in Turkish culture and emphasize the importance of this thought understanding for today's people.

Keywords: yin-yang, dark, bright, two principled beliefs, Turks.

Giriş

Başta Çin olmak üzere, hemen bütün Uzakdoğu'da, içinde yaşanılan dünyanın, evrenin “yin” ve “yang” adıyla bilinen iki ana güçten, özden oluştuğuna inanılır ve daire içinde bir kıvrımın ayırdığı koyu ve açık bölgeler, bu bölgelerin şişkin kısımlarında da diğerine ait küçük daireler olan bir sembol şeklinde somutlaştırılır. Bu iki ana ilkenin kökeninin Çin kültürüne dayandığı, hatta bu sembolde Çin felsefesinin özünün saklı olduğu (Palmer, 2000: 8) ileri sürülür. İddialar, yaşanılan süreçteki duruma bakılırsa haklı görülebilir. Çünkü bugün bu inanç ve sembol, başta Çin'den olmak üzere Uzakdoğu ülkelerinden dünyanın dört bir yanına çeşitli yollarla yayılmıştır.

Benzer bir düşünce sistemi Fars kültüründe de vardır ve Fars mitolojisinde Hürmüz ile Ehrimen, iki farklı gücü temsil ederler. Diğer bir ifadeyle Hürmüz ile Ehrimen, Fars kültüründe temsil ettikleri gök ve yer olarak “karşılıklı ve zıt prensipler olarak kabul edil[ir]” (Ülken, 2007: 24). Türk kültüründe ise bu zıtlık, iki karşıt gücün savaşı, mücadelesi şeklinde olmayıp birbirini bütünleyen, biri olmazsa diğerinin olmayacağı şekildedir. Burada ikili sistem (dikotomi) ile düalizm farkını belirtmek gerekir. Esin'in bilgilerine göre (1978: 45), Türk kültüründeki dikotomik inançta iki ilke birbiri ile bütünleşmiş olarak uyumlu bir dünya oluştururken Fars kültüründeki düalist inançta iki ilke, iki zıt ve birbirine düşman güç olarak amansız bir mücadele içindedir. Elbette kültürler arası benzerliklerin olması gayet doğaldır; ancak her milletin yaşayışı, doğayı algılayışı, inançları dolayısıyla simgeleri kendine özgüdür. Sözgelimi ak ve kara ya da gök ve yer, Ülken'e göre (2007: 31) eski Türk düşüncesinde yönetenlerle yönetilenleri, yani biri olmadan diğerinin olmayacağı bir bütünlüğü temsil ederler.

Bu inancın (iki ilkeli düşünce sistemi), dolayısıyla sembolün kökeni, Chou-Zhou Hanedanlığının orijinal inanç sistemine dayanır. Chou-Zhoular, MÖ 1059-249 yılları arasında Çin’de hüküm sürmüş bir Türk kavmidir. “Eberhard, Zeki Velidi Togan, İbrahim Kafesoğlu gibi ünlü tarihçiler Chouluların bir Türk kavmi olduğunu ortaya koymuş[lar]dır. (...) Ayrıca Çin’de ünlü tarihçi Ch’in chung-mien, Chouluların dini, yazısı ve tarihi konusunda yaptığı yoğun bir araştırmanın sonucunda Chouluların Türk olduğunu savunmuştur.” (Ekrem, 1995: 41). İki ilkeli sistemin unsurları, Chouluların inanç sisteminde “kararık” ve “yaruk” şeklinde adlandırılır. “Kâinatın bütün tezahürlerini gök ve yer-sub/v’un (yer-su: yeryüzü) temsil ettiği zıt, fakat birbirini tamamlayan iki evrensel ‘nefes’ten oluşmuş olarak kabul eden” (Esin, 2001: 19) bu inanç sistemi, tarihin karanlık devirlerinden başlayarak aralarında komşuluk, savaş, ticaret, vd. ilişkiler yaşanan Çinliler ve Türk boylarının paylaştıkları bir inanç olagelmıştır. Chouluların iki ilkeli inanç sistemi, onlardan sonra, Çinlilerin Hyung-nu dedikleri Hunlar tarafından da benimsenmiş, onlardan sonra gelen Göktürkler de bu inançları devam ettirmişlerdir. Bu bilgiler bağlamında çalışmamızda Türk kültüründe iki ilkeli düşünce anlayışı (yaruk ve kararık) irdelenmeye, günümüz insanı için bu düşüncenin, anlayışın önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Türk Kültüründe İki İlkeli Düşünce Sistemi

İnsanın; yaşadığı çevrede, dünyada başta kendi varlığındaki karşıt özelemler-güçler (akıl/mantık-duygu, bilinç-bilinçaltı, erkeklik-dişilik), gök-yer, sıcak-soğuk, üst-alt, erkek-kadın, sağlık-hastalık, vb. karşıtlar, aslında birbirini bütünlükler, biri olmadan diğeri söz konusu değildir. Bu karşıtlar arasında sürekli bir üstün olma mücadelesi vardır. Gerek mikro-kozmos olarak değerlendirilen insanda gerekse bütün bir kozmosta karşıtlar arasındaki mücadele, insanda ve evrende dengeyi oluşturur. Dengenin oluşmasıyla insanda ya da tabiattaki varlıklar (canlı-cansız) arasında uyum meydana gelir. Karşıtlardan birinin üstün gelmesi, diğere karşı çoğalması, artması dengeyi bozulmasına neden olur. Oysa yaruk ve kararık sisteminde, (iki ilkeli inanç sistemi) güçlerin eşitliği ve uyumu söz konusudur. Başka bir ifadeyle, bu inanç sistemini “evrenin büyük ikili düzeninin, yani hayat ağacının varlığı, ölüm-yaşam, yaz-kış, erkek-dişi gibi ikil[i]” (Roux, 1994: 150) bütünlükleri işaret eder.

İnsan yaratılış olarak yaruk’u da kararık’ı da içinde taşır ve bu iki güç, onun bedeninde denge ve uyumla varlığını sürdürür. Sözelimi kadın ya da erkek, anatomik olarak her iki cinsiyeti (erkek-dişi) içinde taşır. Bu iki karşıt güç, öz “sürekli olarak üstün gelme ve denetimi ele geçirme çabası içinde-

dir; ancak [kişinin] müdahale[si] olmadıkça özlerinde bunu yapabilecek yetenek yoktur.” (Palmer, 2000: 33). Kişinin iradesi, bilinçlilik hâli, dengeyi tesisinde en büyük güçtür. İnsan, herhangi bir olumsuzluk-olumsuzluk, iyilik-kötülük, vb. karşısında iradesini kullanarak dengeyi ve dolayısıyla uyumu sağlar. İnsandaki bilinçlilik hâli, uyku veya bir rahatsızlıkta bilinçaltının hâkimiyetine geçer. Bu geçişle bilinçlilik ile bilinçsizlik, yani bilinçaltı mücadeleye girer. Bu mücadelede bilinç dengeyi sağlar ve kişiyi uyandırır. Bilinçaltı, “düşünenin bilgisi [bilinci] dışında oluşan düşünce ya da zihni süreçler gibi, bilincin dışını ya da altını karşılar.” (Matsumoto, 2009: 525). Rüyalar bu açıdan çok dikkate değerdir. Gündüz-gece, uyanıklık-uykululuk, bilinç-bilinçaltı, vd. arasındaki denge, birinin diğerine baskın olmaya çalışırken dirençle karşılaşmasından, aralarındaki “dinamik bir gerilimden” (Palmer, 2000: 7) meydana gelir. Dengeyi ve dolayısıyla uyumun oluşmasının nedeni yarukta kararlığın, kararlığa da yarukun bir küçük örneğinin olmasıdır.

Chou Hanedanlığından başlayarak eski Türklerin iki ilkelî inanç sisteminde; üst-alt, gök-yer, erkek-kadın, sıcak-soğuk, ak-kara, aydınlık-karanlık, güneş-ay, yaşanan dünya-ölüm sonrasındaki dünya (ahiret), vd. iki zıt, ancak biri olmadan diğerinin olmayacağına ve birbirini tamamlayan güçlerin birlikte uyumlu ve dengeli hareket etmesiyle “kut” oluştuğuna inanılır. Bu inanışa göre göğün erkek, yerin dişi olarak tabiatlarına uygun şekilde ilişki hâlinde olması, döllenmeyi, üremeyi sağlar. Kutun ortaya çıkması için “[yer] ve göğün tebreşmesi” (Esin, 2001: 156), yani birlikte uyumla sallanmaları gerekir. İnsan, “zıtların bir arada yaşadığı ve hatta sentezlendiği bir alandır. Kut bu çelişkilerin ortadan kalkması ve vahdetin oluşması ile hâsıl olur. Kutlu insan, içindeki çelişkileri ortadan kaldırmış, üstün bilince (*super-consciousness*) anlık değil, daimi olarak sahip olmayı başarmış olan insandır.” (Sazak, 2016: 434).

Eski Türk kültüründe insanın yere/yeryüzüne ait olduğu, ancak içindeki ruhla, yaşama gücüyle/kutla ilahi özü taşıyor olduğuna inanılır. Yani, onun asıl özünün kut olduğu ve kutun da gökten geldiği, Tanrı lütfu olduğuna hükmedilir. “Kut, gökyüzü, iç yer ve yeryüzü arasında kalan insanın (toplumun) açıklamaktan aciz olduğu giz dolu aşkın olayları anlamak üzere edindiği ve düşlediği dikotomik değerler arasından ‘acunsal-olumlu’ olarak atıf yaptığı değerler kümesidir.” (Divitçioğlu, 1987: 61). Kut, sabit, kalıcı bir öz değildir. İnsan, toplumsal kural ve değerlere uygun hareket eder, toplumla dengeli ve uyumlu olursa kut onda kalıcı olacaktır.

İnsanın akıl ve mantık yönüyle duygu yönü sürekli mücadele içindedir. Yani, yaruk özünü kararlı özünü sürekli çekişir. İnsan bu gerilim içinde iki özünü

dengeleyebilirse, uyumlu hâle getirebilirse mutlu olur. Yani kuta sahip olursa, kutun gerektirdiği sorumluluğu yerine getirebilirse mutlu olacaktır. Kuta sahip olamayan, dolayısıyla dengeyi oluşturamayan insan, kararsızlıklar içinde olduğundan dengesini yitirir. Evrenin küçük bir örneği olarak değerlendirilen insan, tıpkı evrendeki değişim ve dönüşümler gibi çevresindeki değişik olaylardan, karmaşadan etkilenir. Bu karmaşada aklı/mantığı ile duygularını dengeleyebilen insan huzura erecektir.

Hunlar da Choular gibi iki ilkeli inanç sistemini benimsemişler, bu inancı “iki adet bökenin birbiri ardı sıra bir daire etrafında dönerek oluşturduğu” (Sazak, 2016: 436) sembolle somutlamışlardır. Böke; “kartal burunlu, kulaklı, yüzgeçleri kanat olmuş, balık vücutlu, kaplan pençeli, destansı hayvan” demektir (Sazak 2016: 436). Daire içinde iki böke, bir bütünü içindeki yin ve yang ya da kararık ve yaruk gibi, biri olmadan diğerinin olmayacağı, birbirini bütünleyen iki özü/gücü temsil etmektedir.

Görsel 1. Böke (Ahşap At Koşum Takımı Göğüs Parçası) (Sazak, 2016)¹

Evrende, dünyada sürekli bir değişim söz konusudur. Evrenin yapısındaki iki özün sürekli olarak birbirini denetlemesi, üstün olmak için mücadele etmesi gerilimi doğurur. Evrendeki bütün meydana gelişlerin kaynağı bu gerilimdir. Bu gerilimi iki zıt fakat eşit güç, kararık ve yaruk arasındaki eşitlik, denge meydana getirir. Hayat, değişme, dönüşme üzerine kuruludur. Gece-nin ardından gündüzün, kışın ardından yazın, vd. gelmesi, bir bökenin diğerini, kararığın yaruku devamlı izlemesi gibi, tabiattaki değişimler de birbirini izler. Bu da tabiatta dengeyi ve uyumu yaratır. Sözelimi Yakutların ilkbahar şenliklerinde yapılan “ikili yarışlarda taraflardan birinin kara, diğerinin ak renkli kıyafet giymesi” (Harva, 2015: 452) söz konusudur ki burada kışın ar-

¹ Sazak'ın verdiği bilgiye göre (2016: 436), Tuekta Kurganı'nda bulunan, M.Ö. VI-V. yüzyıla ait bu sembol; iki özden, güçten oluşan evreni/dünyayı işaret eden, daire içinde birbirini takip eder iki böke şeklinde yapılandırılmıştır. Bu dönme, bir devr-i daim hâlinde olan evreni/dünyayı temsil etmektedir.

dından baharın gelişi, karanın aka dönüşümü, ikili yarış şeklinde canlandırılmaktadır. Soğuk-sıcak, kuru-yaş karşıtlığı, kışın bahara dönüşümü, yani ak ve kara şeklindeki doğa güçleri, hayvancılığın ve “tarımın sürdürülmesi için birleşme[leri]ni simgeler.” (Baldick, 2010: 196).

Göktürk kültüründe evrenin gök ve yir-sub'tan oluşan, birbirine zıt, ancak birbirini tamamlayan iki ana yapıdan meydana geldiğine inanılır. Göktürklerde “tengri” sözü, bir yandan mavi gökyüzünü diğer yandan da Tanrı'yı işaret eder. Göktürklerin inanış sistemlerinde gök ve yerin, kadın ve erkeğin, canlı ve cansızın, güneş ve ayın, gündüz ve gecenin, vd. hep tek/bir yaratıcısı, var edicisi, eyleyicisi vardır. Orhun Abidelerinde “Üze kök tengri, asra yağız yir” denilirken göğün ve yerin birliğinden/bütünlüğünden söz edilir. “Yerin üzerindeki yer ve sular (yer sub), göğü tamam[lar]. Çünkü insanları besleyen yer ile sular da gök gibi mukaddesti[r]ler. Gök ve yer, Türk milletinin koruyucusu[durlar].” (Ögel, 1995: 147). “Üze Türk Tengrisi Türk iduk yiri subı anca itmiş. Türk budun yok bolmazun tiyin budun bolcun tiyin...” [Yukarıda Türk Tanrısı, Türk mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiş. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye]. Yir sub kavramı, aynı zamanda yeryüzünde ormanı, suyu, dağı, evi, ocağı, ateşi, vd. koruyan iyeleri de karşılar. İnsanlar gündelik davranışlarında, eylemlerinde bu iyeleri gözetmek, onları memnun etmek durumundadır ve onlara zaman zaman onların iyiliklerini, lütuflarını elde etmek üzere kurbanlar sunarlar. Bu yolla tabiatla aralarındaki uyumu, dengeyi tesis etmeye çalışırlar. Bunu yaparken onları yönlendiren kişi, eski Türklerde ruhlarla, iyelerle, insanüstü güçlerle iletişim kurabildiğine, kutsal mekânlara ulaşabildiğine inanılan kamdır. İyeler ak iyeler, kara iyeler olarak ikiye ayrılır. Kam, iyelerden insanlara zarar gelmemesi, hastalıkların tedavisi, avcılarının av sırasında başlarına bir felaket gelmemesi, avın bereketli olması, vd. için iyelerle temasa geçer. Bu temasa geçiş de manevi dünya ile maddi dünya arasında bir denge oluşturma, uyumu sağlama arayışıdır. Suyun kirletilmemesi, ağaçların kesilmemesi, hayvanların gerekenden fazla öldürülmemesi, hastalıkların tedavisi, vd. gibi insan için de yaşanılan çevre için de iyi olanın tesisine çalışılmasıdır. Gündüzün geceye, yazın kışa, sağlıklı oluşun hasta oluşa, iyiliğin kötülüğe, vd. dönüşmesi gibi, yaşanılan çevrede ve dolayısıyla insanlarda ve diğer canlılarda sürekli bir değişme, dönüşme söz konusudur. Gecenin karanlığını yaşayıp aydınlığın, hastalığı yaşayıp sağlığın, soğuğu görüp sıcağın, kışın yokluklarını yaşayıp yazın bereketinin, vd. anlamını ve değerini anlayan insan, hayatını dengelemeye, tabiatla ve diğer insanlar ve canlılarla uyumlu hâle getirmeye çalışacaktır.

Eski Türk inanışında ölen kişi için “bir ikamet yeri gibi düzenlen[en]” (Roux, 1999: 168) mezar yapılır. Bu da bize ölümden sonrası bir hayatın, bir öteki dünya hayatının olduğuna inanıldığını gösterir. Yani, burada da iki ilkeli inanma söz konusudur. Diğer yandan Oğuz Destanı’nda Oğuz Han’ın oğullarına mirasını paylaştırırken söylediği “Ben ödedim çok şükür/Borcumu Gök Tanrı’ya” (Ögel, 2010: 127) sözü, öteki dünya inancının insan üzerindeki etkisini gösterir. Yaşarken toplumsal kurallara uyma, insanlara saygılı olma, tabiata, suya, hayvanlara, bitkilere değer verme, kişi olarak ödev ve sorumluluklarının bilincinde olma, vd. bu dünya ile öteki dünya arasında uyumu, dengeyi sağlayacaktır ki bu da yaruk ile kararığ arasındaki hem karşıtlığın hem de birlikteliğin, yani dengenin ifadesidir.

İki ilkeli inanç sisteminde “yeryüzünde ve bir dereceye kadar da gökyüzünde uyum ve dengenin oluşmasının insan eylemlerinden kaynaklandığı[na]” (Palmer, 2000: 23) inanılır. Bu inanç, Göktürk Abidelerinde Bilge Kağan tarafından dile getirilir. Türk milletinin başına gelen felaketleri anlatırken yöneten-yönetilen ilişkilerini, yönetende ve yönetilenlerde bulunması gereken özellikleri dile getirirken sözlerini yaruk ve kararığ şeklinde örnekler. Bilgili, cesur, buyruklarında doğru, akıllı/mantıklı davranan yönetici ile ödev ve sorumluluklarının idrakinde, töreye uyan, doğruluktan şaşmayan millet varken toplumsal hayatta da denge ve uyum, dolayısıyla insanlarda huzur ve güven söz konusudur. Süreç içinde işbaşına bilgisiz, edilgen, kararlarını, buyruklarını duygularına göre veren bir kağan gelir. Millet, başıboş, ahenksiz yaşamaya başlar; ilini (devletini), töresini (kanunlarını) kaybeder. Bu durum bir dengesizliktir ve bu dengesizliğin dengeye dönüşmesi için toplumsal hayatta yönetenler-yönetilenler arasında bir uyumun tesis edilmesi gerekir. Bu da kişilerin ister yöneten isterse yönetilen olsun kendi içinde bir dengeye ulaşması, ödev ve sorumluluklarını bilmesi ve ona göre hareket etmesi gerekir.

Sonuç

Kişi, aile, millet, devlet, dünya ve evren hepsi denge ve uyum üzerinde varlığını sürdürecektir. İçinde yaşanılan süreçte, küresel bir dünya, her şeyin alınıp satıldığı, hoyratça tüketildiği bir ekonomik sistem söz konusu. Tabiat (canlıları, cansızları, bütün varlığıyla) insanın kullanımında bir malzeme deposu işlevinde kullanılıyor. İnsanlık, yaruk ve kararığ inanç sisteminin önerdiği dengeyi, uyumu, insanın tabiatla ilişkisindeki ölçülülüğü göz ardı ediyor. Oysa çevrenin korunması, tabii oluşu içerisinde bırakılması insanlığın yararına olacaktır. Çünkü, bugün dünyanın herhangi bir yerinde bir canlı türünün sayısının azalması ya da türün büsbütün yok olması, ekolojik sis-

temde büyük felâketlere neden olmakta, yok edilen ormanlar, kirletilen hava ve su kaynakları tabiatın dengesini bozduğu gibi, insanın da dengesini bozmakta, yaşama kalitesini düşürmektedir. Oysa tüm çeşitliliği ve zenginliğiyle tabiatın, dünyanın varlığını sürdürmesi, insan türünün de sağlığını, huzurunu ve devamını sağlayacaktır.

Yaruk ve kararığ inanç sistemi, insanın uyum içinde ve dengede olması için çevrenin de uyum ve denge içinde olması gerekir. “Benzer biçimde eğer biz kendi içimizde uyumlu ve dengeli değilsek, bütün evrenin düzeni bozulur. Farklılığımızın özünde, hepimizin tek ve aynı varlık olması gerçeği vardır. Birimizin iyi olması, temel olarak, diğerlerimizin iyi olmasına bağlıdır.” (Palmer, 2000: 40). Fizikî yönden bugün yaşanan felâketler; savaşlar, depremler, tsunamiler, salgın hastalıklar, ormanların kesilmesi, suların kirletilmesi, vb. hepsi küresel dünyada belli bir bölgeyi, belli bir ülke insanını değil, bütün dünyayı, bütün insanlığı etkilemektedir. Aynı şekilde, kültürel yönden de ekonomik ve teknolojik üstünlükleriyle küresel güçler, dünya kültürünü, daha doğrusu milli kültürleri tek tipleştirilmektedirler.

Geleneksel kültüründe uluslararası her türlü etkiye, saldırıya karşı gerekli tedbiri alacak, tepkide bulunabilecek güce ve imkâna sahip Türk kültürünün unsurları gün yüzüne çıkarılmalı, işlenerek güncellenmeli ve her alanda (eğitim, sanat, gündelik hayat) kullanılmalıdır. Yaruk ve kararığ anlayışı, yaşanan süreçteki insan için, tüketim kültürü karşısında en önemli manevî güçlerden biridir. Her alandaki aşırılıklardan, tüketim çılgınlığından, marka düşkünlüğünden, statü edinme hastalığından uzaklaşarak şükretmeyi, gerektiği kadar tüketmeyi, insana değer vermeyi, insanî olanı hedeflemeyi öneren iki ilkeli inanç (yaruk ve kararığ) sistemi, günümüz insanı için doğru bir kılavuzdur. Günümüz insanı ne olduğunu, kim olduğunu, nereden gelip nereye yöneldiğini, ne yapması gerektiğini, diğer insanlarla, tabiatla ilişkilerini sorgulamalı, tüm bunları yaparken de kendinde ve çevresinde denge ve uyumu gözetmelidir. Yaruk ve kararığ anlayışı, insanın daha uyumlu ve dengeli, insana yaraşır şekilde yaşanabilir bir hayata yönelmesini sağlayabilecek bir inanç sistemidir ve günümüz insanı için yaşanan kaostan bir çıkış yoludur.

Kaynakça

- Baldick, Julian (2010). *Hayvan ve Şaman: Orta Asya'nın Antik Dinleri*. Çev. Nevin Şahin. İstanbul: Hil Yayınları.
- Divitçioğlu, Sencer (1987). *Köktürkler (Kut, Küç, Ülüg)*. İstanbul: Ada Yay.

- Ekrem, Erkin (1995). *Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Kavimleri (MÖ. 2146-318)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergin, Muharrem (1994). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Esin, Emel (1978). *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Esin, Emel (2001). *Türk Kozmolojisine Giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Harva, Uno (2015). *Altay Panteonu*. Çev. Ömer Suveren. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Matsumoto, David (2009). *The Cambridge Dictionary Of Psychology*. Cambridge: University Press.
- Ögel, Bahaeddin (1995). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin (2010). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: TTK Yayınları.
- Palmer, Martin (2000). *Yin ve Yang*. Çev. Nafiz Güder. İstanbul: Dharma Yayınları.
- Roux, Jean-Paul (1999). *Altay Türklerinde Ölüm*. Çev. Aykut Kazancıgil. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Roux, Jean-Paul (1994). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. Çev. Aykut Kazancıgil. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Sazak, Gözde (2016). “Yesevî Türbesi Dört Yön Motifi ve Manevi Arka Planı”. *Geçmişten Geleceğe Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri, C.1*. İstanbul, 432-439.
- Ülken, Hilmi Ziya (2007). *Türk Tefekkürü Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship, or publication of this article.*